

ARNAU I BERTRAN DE MONT-RODON, DOS GRANS BISBES GIRONINS DEL SEGLE XIV

PER

ANTONI PLADEVALL i FONT

L'època gòtica i molt especialment el segle XIV és un dels períodes que ha deixat més empremta monumental a la ciutat de Girona i més rastre o documentació en els seus arxius. És per això que és una època que des fa temps ha despertat l'interès dels historiadors, molt especialment dels historiadors de l'art¹, i també ha atret l'atenció d'altres investigadors més recents, com el present treball justifica.

La catedral, l'església de Sant Feliu i bona part de l'estructura del sector antic de la ciutat són un reflex del que acabem de dir; entre els principals responsables d'algunes de les grans obres gironines, hi ha dos grans bisbes d'una mateixa família, un oncle i un nebot, originaris del casal o *Domus* de Mont-rodon de la Plana de Vic.

L'acció cabdal dels bisbes Mont-rodon, especialment del bisbe Arnau en l'obra de la catedral i en la vida litúrgica o piadosa i fins civil de la diòcesi, tot al llarg de la primera part del segle XIV, ha estat sovint destacada o posada en relleu², en canvi ho era menys la del bisbe Bertran, nebot seu, que recents

¹ Entre aquests citem només els dos més destacats o bàsics: Pere Freixas i Camps. *L'art gòtic a Girona. Segles XIII-XIV*. Institut d'Estudis Catalans. Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, XXXII, Barcelona 1983 i Francesca Español, *La escultura gòtico-funeraria en Cataluña (siglo XIV)*, Universitat de Barcelona, juliol 1987, 2 volums, ara en premsa, i el seu treball més recent titulat *Joan Avesta, Sculpteur de Carcassonne. L'influence de l'atelier de Rieux sur la Catalogne*, a "Bulletin Monumental". 151-II, París 1993, pàg. 383-403.

² Jaime Villanueva, *Viage literario a las iglesias de España XIV*. Madrid 1850, pàg. 3-14, resumeix la curta biografia que dona del bisbe Arnau dient que fou canonge 38 anys i que no hi hagué fet d'importància del seu temps en el qual no intervingué. De l'activitat del seu episcopat, de l'agost del 1335 al novembre del 1348, dona les notícies bàsiques. Moltes altres notícies estan recollides en *L'Episcopologio eo series dels Srs. bisbes de Girona*, de Sulpici Pontich, que es guarda manuscrit a l'Arxiu de la Catedral de Girona i que citarem només *Episcopologio*. Modernament ha tractat sobre

estudis indiquen que fou també un personatge de primera fila en la vida religiosa i artística. Al costat d'ells hi haurà altres eclesiàstics de la mateixa família, com l'abat d'Amer, Ferrer, germà del bisbe Arnau, o el canonge Bernat, germà del bisbe Bertran.

Hi ha un altre motiu que m'empeny a parlar d'aquests bisbes en el congrés-homenatge que es tributa al Dr. Jaume Marquès i Casanovas i és que l'estudi d'aquests personatges va ésser el que em va portar a treballar als arxius de Girona per primera vegada, pel juliol de 1957, i ell va ésser en certa manera el que va donar inici a la nostra llarga amistat. Algunes de les fitxes que he revisat per redactar aquest treball, sobretot les extretes de l'Arxiu de la catedral de Girona, porten escrit a sota seu "Em va facilitar aquesta notícia el Dr. J. Marquès de Girona".

Finalment hi ha una altra raó més personal que em fa plaent evocar els bisbes Mont-rodon. Ells són fills del casal de Mont-rodon, de l'antic terme del castell de Taradell i encara avui dia de la parròquia de Sant Genís de Taradell –la meva població–, i també és amb ells que vaig iniciar fa moltes dècades la meva afició i recerques històriques.

La finalitat d'aquest treball no és escriure dues biografies més dels bisbes Mont-rodon, sinó fixar la filiació i condició social de la família a la qual pertanyien i destacar, com ja hem indicat, alguns trets de la seva personalitat que ofereixen un dels exemples típics de les famílies de l'antiga noblesa comarcal o rural catalana. Apareixen inicialment com gent lliure o alouera, amb la professió de *militēs* o cavallers, més tard es vinculen a altres llinatges més potents per acabar, en vida pròpia, com a gent vinculada al rei o a llocs reials: així els veiem actuar com a veguers, procuradors, batlles o comissionats reials. L'Església és un dels camps on es veu sovint l'evolució social i l'enfortiment de moltes d'aquestes famílies. En totes les generacions, d'àmplies fillades, veiem com els pares intenten col·locar algun dels seus fills com a canonges de la diòcesi a la qual pertanyen o de diòcesis veïnes i també en els monestirs i convents propers. Al costat d'una possible o probable motivació religiosa hi ha també la d'intentar assolir per als seus fills els càrrecs de bisbes, abats o priors, cosa que sempre revertia en el llinatge originari, si més no per facilitar l'entrada o ocupació d'altres fills, com veurem que és el cas de la família Mont-rodon.

alguns aspectes de la vida d'ambdós bisbes en temes no tan edificants o referents al seu nepotisme: José Trenchs, *Dos colectores franceses, Ponç Teixidor i Almeraz Cabrespí en la Corona de Aragón*, al "XII Congrès historique de la Couronne d'Aragon (Montpellier 1985)" publicat a "Mémoires de la Société archéologique de Montpellier", XVI, 1988, p. 191, i el mateix autor a *Documentos pontificios sobre la Peste Negra en la diòcesis de Girona*, a "Cuadernos de Trabajo de la Escuela Española de Historia y Arqueología en Roma", 14, 1980, docs. 12, 13, 14, 22, 23, 107, 108, 168 i 195, on confon més d'un cop el bisbe Bertran amb el seu germà Bernat.

Cal només donar una ullada als episcopologis i els abaciologis del nostre país³ per veure com la procedència social dels personatges que detenien els grans càrrecs, sobretot els episcopals, han sofert una notable evolució al llarg dels segles medievals. En el transcurs dels segles X i XI els bisbes acostumen a ésser fills petits de cases comtals o vescomtals o dels grans llinatges vicarials; dels segles XII al XV els bisbes continuen essent membres o fills petits de les famílies nobles, però cada vegada més trobem entre ells fills de petits cavallers o de famílies burgeses addictes a la reialesa, fins que les intrusions reials i del papat, sobretot a partir de l'etapa avinyonesa, trencarà cada vegada més la pràctica electiva dels capítols canònics i introduirà en les nostres diòcesis forasters o gent especialment addicta al rei o al papa governant.

Els bisbes Mont-rodon se situen de ple en el període de mig segle XIII a avançat el segle XIV, en el qual la majoria dels nostres bisbes, elegits encara pel respecte capítol, acostumen a ésser gent de la noblesa local, bé que això no vol dir que els capítols estiguessin exempts de pressions internes o externes o que actuessin sempre ben lliurement.

LA FAMÍLIA MONT-RODON

Diguem d'entrada que l'única forma correcta i acceptada d'escriure el cognom d'aquests bisbes és Mont-rodon, no Monrodó, Montrodó, Monrodon o altres formes amb què sovint els trobem en els llibres que parlen d'ells. Aquest nom és encara viu a Taradell i Osona, on existeix el casal de Mont-rodon, el baixador de tren Taradell-Mont-rodon a Taradell i carrers dedicats als Mont-rodon o a Guillem de Mont-rodon a Taradell, Tona i Vic⁴.

Mont-rodon és un antic casal o *Domus* medieval i una quadra civil, en temps moderns, que s'aixeca al mig de la Plana de Vic, prop del punt on

³ Un extracte d'aquests episcopologis, amb la indicació coneguda de la filiació dels nostres bisbes, el vam intentar donar en els articles corresponents a cada bisbat de la *Gran Enciclopèdia Catalana*, i els recollim en l'apèndix VII de la 2a edició de la nostra *Història de l'Església a Catalunya*, Edit. Claret. Col. Festa 10, Barcelona 1989, pàg. 211-239. Pel que fa als abaciologis, el més pràctic és consultar l'obra *Catalunya Romànica*, en els volums corresponents als diferents monestirs, on es donen els abaciologis de cada monestir amb l'aportació dels darrers estudis o troballes.

⁴ Aquest nom deriva del topònim *Mons Rotundus* o mont rodó, que trobem documentat com a topònim el 1076 i com a nom de la família i llinatge des de l'inici del segle XII. La forma normal d'expressar-se és el locatiu o apel·latiu de *Monte Rotundo*, que ha donat la forma catalana actual fossilitzada de Mont-rodon, semblant als cognoms Puigrodon o Camprodon. La normativa de separar el mot amb guionet intercalat és purament gramatical, però, sobretot, per evitar el barbarisme modern de pronunciar-lo *Mon-trodon*, que sovint sentim en les converses.

conflueixen els termes municipals actuals de Taradell, Seva i Malla, a tocar el riu Gurri i amb un accés molt fàcil des de la carretera de Taradell a l'estació de Balenyà, de la qual dista uns sis-cents metres⁵.

El casal de Mont-rodon, que apareix inicialment en la documentació amb els noms de *Domus*, *Stadium* o *Estai*, és un edifici medieval que conserva una part d'obra romànica o estructures dels segles XII-XIII, el qual fou ampliat i totalment renovat el segle XV i va esdevenir un gran casal, pràcticament quadrat, amb pati o obertura central inicial i amb la seva façana vers migdia, ornada d'un gran portal d'amplies dovelles i de finestrals gòtics conopials, de fines columnes i capitells, fets pel picapedrer francès Joan Lafont vers el 1452. El portal i els angles de la façana estan protegits per matacans, que féu treure Felip V el 1718. Tot el casal, que fa pocs anys estava gairebé en ruïnes, ha estat consolidat i restaurat pel seu actual propietari, que ha salvat un antic teginat i completat altres ja molt malmesos, i també els vells finestrals i els matacans, destruïts el segle XVIII⁶.

Els Mont-rodon figuren en la història, des del principi del segle XII, com a senyors alodials d'un petit domini, una cavalleria de terra, situada dins del terme de Taradell en l'aspecte jurisdiccional bé que de propietat de la família Centelles⁷. Des del segle XIII i segurament de molt abans tenien encarregada la guarda i batllia dels masos d'una bona part de la part baixa del terme de Taradell, la que té per eix el riu Gurri, de la qual rebien diferents prestacions i una part del delme parroquial, en compensació havien de prestar o servir al senyor de Taradell amb tres muls aparellats per a la guerra sempre que el rei convocava la host general i el senyor de Taradell hi havia de concórrer.

⁵ Mont-rodon és avui dia i des dels volts del 1840 un enclavament, d'uns 1,12 km², del municipi de Tona dintre del terme municipal de Taradell. Entre els segles XV i XIX fou un petit terme autònom. Pertany, però, a la parròquia de Taradell, el seu propietari és de Taradell i es considera vinculat històricament i sentimentalment a aquesta població.

⁶ S'ha escrit, o millor hem escrit, ja molt sobre el casal i família; en espera de l'obra definitiva es pot consultar: *Mont-rodon, esbós d'història del casal i família*, a *Revista Taradell*, núm. 143 al 153, del 1959 (treballs recollits en una separata de 42 pàgines datada del 1960); *Guillem de Mont-rodon. Mestre de Jaume I*, Barcelona 1976, 55 pàg., obra refeta i editada de nou el 1993 per Pagès editors, Lleida, 62 pàgines o la síntesi *L'enclavament de Mont-rodon a Tona. Mil cent anys d'història*. Eumo, Ajuntament de Tona, Vic, 1990, pàg. 127-134. *Sobre la recent restauració i millores actuals, n'hem tractat recentment a Revista VIC. Publicació anyal de divulgació vigatana*, 29 de juny de 1993, *El Casal de Mont-rodon, una restauració modèlica*, 8 pàg. profusament il·lustrades.

⁷ L'inici d'aquest domini dels Centelles o del seu senyor Guadall Guilbert és documentat des del 1076, en el mateix document o acta de consagració de l'església de Sant Genís de Taradell, la mateixa que esmenta per primera vegada el nom de Mont-rodon en dir que el terme parroquial anava fins in collo de Monte Rotundo. Vam publicar aquest document a *La parròquia de Sant Genís de Taradell*, AUSA, I, Vic, (1952-1954) pàg. 346-352 i el reproduïm a *Catalunya Romànica III, Osona II*, Barcelona 1986, pàg. 608, obra en la qual es tracta també del casal de Mont-rodon i de la seva capella de Santa Maria de Mont-rodon, a les pàgines 649-655.

També apareixen des dels primers documents del segle XIII com a procuradors dels Centelles i altres senyors superiors del rodal i els veiem molt aviat al servei del rei, com féu de jove el futur mestre del Temple o feren també molt aviat els hereus del casal que actuaren com a veguers d'Osona, administradors de rendes reials i en èpoques més modernes exercint alguns Mont-rodon el càrrec d'agutzils reials.

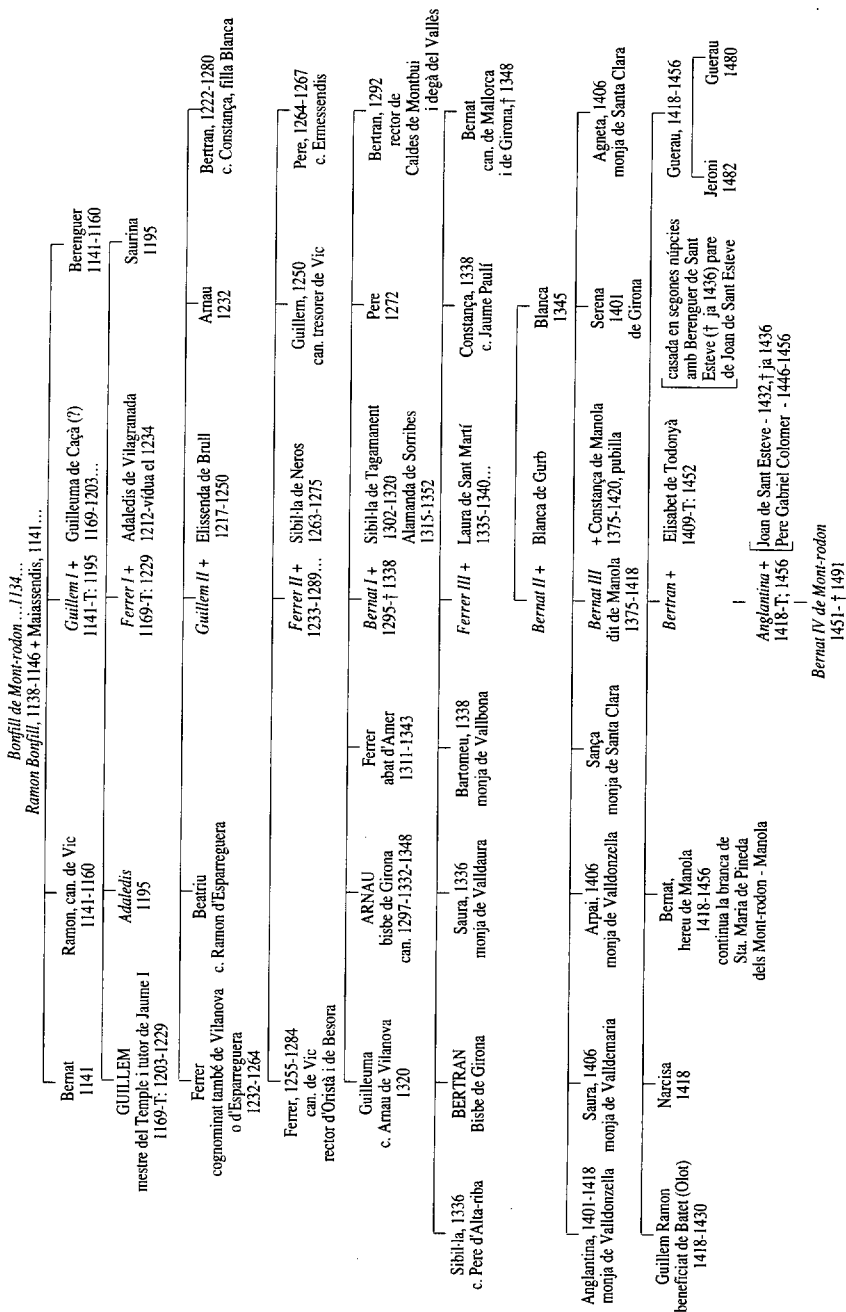
La família comença a destacar en la història general del país quan, entorn del 1200, un fill cabaler, de nom Guillem, anà a Barcelona i es posà al servei del rei Pere I de Catalunya-Aragó; l'any 1203 entrà a l'ordre del Temple i en ella assolí diferents càrrecs i comaneries fins arribar a ésser mestre del Temple de Provença i de les parts d'Hispania, el 1213. El seu mestratge coincidí amb el desastre de Muret, on morí el rei Pere I i amb la infància del rei Jaume I. L'any 1214, per delegació del papa Innocenci III i per calmar o neutralitzar els diferents bàndols nobiliaris del país, es va encomanar a Guillem de Mont-rodon la guarda i tutela del petit rei al castell de Montsó fins a l'any 1217⁸. El rei guardà un magnífic record del seu mestre i més tard, entre els anys 1220 i 1225, quan ja no era mestre del Temple, li encarregà de cuidar i sanejar les finances reials⁹.

No insistirem sobre la resta de personatges del llinatge i en lloc d'això donem aquí la seva genealogia fins al segle XV, moment en el qual s'havia produït ja el total enlairament del llinatge, que per aquest temps compartia el casal de Taradell amb una casa o estada a la ciutat de Vic. Una de les dates clau d'aquest enfortiment dels Mont-rodon fou l'any 1295, quan van adquirir el domini alodial de l'antiga possessió dels Centelles que mig encerclava el Casal, així quedava formada la gran propietat de Mont-rodon, la mateixa que forma l'actual enclavament de Tona, d'uns 1,12 km². Una altra data important fou la de 1445 quan la pubilla Anglantina de Mont-rodon obtingué de la reina Maria posar la seva propietat sota la tutela reial i consumà la seva separació o autonomia del terme del castell de Taradell, originant-se així la quadra civil que perduraria fins al 1840¹⁰.

⁸ El mateix rei Jaume I, en la seva *Crònica o Llibre dels Feys* cap. 10, recorda així el fet: "E hagueren acord, quan foren a Catalunya qui ens nodriria; e acordan-se tots que ens nodris lo maestre del Temple en Montsó; e son nom d'aquell maestre era en Guillem de Montredon, qui era natural d'Osona e maestre del Temple en Aragó i en Catalunya".

⁹ Sobre la vida d'aquest personatge, vegeu les biografies citades a la nota 6.

¹⁰ Existeix una còpia d'aquest privilegi reial i una confirmació de l'autonomia assolida a l'Arxiu de la Vegueria de Vic, guardat amb els Arxius Episcopals de Vic, en un procés de Pau i Treva de 1447.

La família Mont-rodon subsistirà amb aquest cognom fins als volts del 1690 quan la pubilla Maria de Mont-rodon es casà amb Francesc Sans o Sanç i de Miquel, una família d'Arenys establerta a Barcelona. Aquest llinatge amb el doble cognom de Sanç i de Mont-rodon perdurà fins al final del segle XIX.

La història del casal i del llinatge no ens interessa ara en si mateixa, i sí només per ambientar el marc i la categoria socials dels Mont-rodon eclesiàstics de Girona.

De la sisena generació coneguda d'hereus, la formada per Ferrer II de Mont-rodon i Sibil·la de Neros (1233-1289), nasqueren almenys sis fills, tres d'ells dedicats a l'Església: l'Arnau, que serà canonge i bisbe de Girona; Ferrer, que serà abat d'Amer (1311-1343), i Bertran, rector de Caldes de Montbui i primer degà del Vallès (1292-1340). Ignorem la causa que va fer que Arnau entrés com a canonge al capítol de Girona (és un punt que no hem pogut escatir); el que es constata és que a partir d'aquest moment, gràcies al declarat nepotisme o actuació del bisbe Arnau¹¹ i a un benefici de la catedral de Girona, del qual seran patrons els hereus del casal de Mont-rodon, les preferències dels fills eclesiàstics de Mont-rodon seran per a la diòcesi de Girona. Amb anterioritat al segle XIV, segons es pot veure per l'arbre genealògic, hi havia hagut almenys tres canonges Mont-rodon a la catedral de Vic.

EL BISBE ARNAU DE MONT-RODON

Arnau de Mont-rodon va ésser lliurat pels seus pares i prengué possessió del seu canonicat a Girona l'any 1297. No coneixem el document de la seva oblatió i dotació, sí en canvi la notícia del seu ingrés i ben aviat, almenys des del 1302, les seves signatures en documents de Girona, cosa que vol dir que ja residiria a la ciutat. Del que no hi ha dubte és que tenia una bona formació jurídica, segons veurem pels llibres personals que llegà al seu casal familiar, i que es va fer un nom o fama dins del capítol gironí perquè aquest li encomanarà aviat afers importants i delicats.

El nom d'Arnau de Mont-rodon va lligat sobretot a l'inici de l'actual catedral gòtica de Girona. Prèvia a la construcció de la nova catedral, el capítol va encomanar al canonge Arnau la missió de fer cobrir amb plom el

¹¹ El bisbe fou denunciat per això, i pel 1341 el col·lector apostòlic Almeraz de Cabrespí, a demanda de la cúria papal d'Avinyó, en va fer una enquesta i relació que va enviar a Avinyó. Consta en el primer dels treballs de Josep Trenchs, citat a la nota 2a.

campanar de la catedral. Això li fou encomanat el 28 de març de 1312 i junt amb la comissió se'l va proveir dels recursos necessaris, amb la condició de rendir comptes de l'obra feta en el Capítol General de l'any següent¹². Es tractava sens dubte de reparar la coberta del campanar romànic, en bona part subsistent, conegut com la torre de Carlemany.

Pel mateix temps el capítol catedralici va decidir ampliar l'antiga catedral romànica, amb un absis o capçalera envoltat de capelles radials, que recordarà molt de prop la de la catedral de Barcelona començada feia un decenni. Per dur a terme aquesta tasca es comptava amb un llegat inicial de 12.000 sous que havia fet per aquest fi Guillem Gaufred, tresorer de l'església de Girona. El capítol gironí, en una reunió del 29 d'abril de 1312, va decidir la construcció "d'una capçalera nova a l'església de Girona, envoltada de nou capelles i que es fes la sagristia on hi havia el dormitori vell dels canonges"; per fer això va comissionar l'ardiaca Ramon de Vilaric, el canonge Arnau de Mont-rodon i el prevere Dalmau de Pujals¹³.

Al llarg dels anys morirà l'ardiaca i apareixeran altres persones al costat del canonge Arnau, però l'acció d'aquest fou continuada i efectiva i serà ell, ja bisbe, qui inaugurarà l'obra de la capçalera de la catedral.

Sembla que va iniciar l'obra el mestre Enric, substituït a partir del 1321 per Jaume Faveran, que es considera germà seu, el qual la va prosseguir fins a cloure la primera etapa o capçalera. Per diferents notícies recollides per vells autors gironins, se sap que l'any 1324 estava llesta la capella de Sant Andreu o del Corpus, que pagà Berenguer de Julià (almenys el seu retaule), i que abans del 1340 s'havien acabat totes les nou capelles segons els pagaments i fundacions que hi feren Guillem de Cornellà, els canonges Palau i Vilaric i les famílies Pau i Pontós¹⁴.

Una d'aquestes capelles, en concret la dels Quatre Sants Màrtirs o capella situada a la dreta de la porta de l'antiga sagristia, per tant la primera de les de la girola de la part nord de la catedral o de l'evangeli, se la va reservar el canonge i després bisbe Arnau. La va començar a construir el 1330, segons

¹² Arx. Dioc. Girona, *Regesta Capituli*, Secció I, fol. 43

¹³ Arx. Dioc. Girona, *Liber Negotiorum Capituli* I, fol. 50. L'obra, que s'havia de fer amb el llegat i els diners que es recaptessin, era textualment: *quod ipsius ecclesie de novo construeretur et edificaretur et circumcirca ipsum caput IXem capelle fierent et in dormitorio veteri fieret sacristia*. Els comissionats havien de donar comptes al capítol un cop a l'any, el dimarts de Pasqua, quan se celebrava el Capítol General. Vegeu també sobre aquest punt Francesc De Dorca, *Colección de noticias y memorias para la historia de los martires de Gerona*, Barcelona 1807, pàg. 331 i ss.

¹⁴ No és el nostre intent seguir les peripècies de l'obra ni els seus mestres, per a això vegeu l'obra abans citada de P. Freixas i Camps, pàg. 16-17 i següents.

un acord capitular que cita F. Fita i sembla que estava ja pràcticament llesta en començar el seu episcopat. Ja bisbe, la continuà enriquint fins a la seva mort, com ho indica la institució de la festa dels Quatre Màrtirs, que va fer el 1335, i el benefici a honor de dits màrtirs que creà l'any següent amb l'obligació de celebrar misses i aniversaris segons document del 9 d'abril de 1336¹⁵.

Tot l'afer de la institució de la festa dels Quatre Màrtirs, amb rés o ofici propi de nou lliçons, i també la posterior institució de la festa de sant Carlemany, donen una bona imatge de la personalitat del bisbe Arnau, afecionat a la història, pietós i crèdul¹⁶.

Segons Dorca, a la catedral de Girona es guardaven en una arqueta les restes de quatre persones, suposats antics màrtirs, que d'ara endavant seran coneguts amb els noms de Germà, Paulí, Just i Sici. Desitjós el canonge Arnau de donar relleu a dits sants va anar a Roma, "deseoso y creído de encontrar allí la historia de estos santos", i allà algun cronista murri li va teixir unes "vides" de sants, les quals es llegien en les lliçons del tercer nocturn del rés diví, i que deien en substància que els Quatre Màrtirs havien estat picapedrers gironins i que per negar-se a fer estàtues dels déus pagans (ells s'havien convertit al cristianisme) foren martiritzats pel famós Dacià. Segons la mateixa relació, els seus cossos haurien estat trobats sota l'altar d'una església suburbana per Carlemany i aquest els hauria fet traslladar a la catedral. La festa dels màrtirs, que últimament se celebra el 2 de juny, s'havia celebrat anteriorment el 31 de maig i el 8 de juny.

Un cop ja bisbe, Arnau de Mont-rodon va continuar com a propagador del culte dels màrtirs, instituint per tota la diòcesi la seva festa i fent per a ells una arca-reliquiari, enriquida, sembla, pel seu nebot Bertran amb la incorporació d'estàtues i altres millores¹⁷.

¹⁵ Fidel Fita i Colomer, *Los Reyes d'Aragó y la Seu de Girona Desde l'any 1462 fins a 1482*, Barcelona 1873, 2a ed. pàg. 105. L'extracte de la fundació del benefici i dels aniversaris es troben en l'*Episcopologio* de S. Pontich abans esmentat.

¹⁶ Sobre aquest punt seguim Dorca, en l'obra citada a la nota 12, el qual ens diu també que els bol·landistes Hensken i Papenbroech, aquest a *Acta Bollandiana*, titllen el bisbe Arnau de "Bueno y simple".

¹⁷ Aquesta arca, coronada amb els busts dels Quatre Màrtirs, presideix encara el seu altar. És de pedra marbre i està ornada amb notables relleus de Sant Miquel i de Santa Caterina i en especial una marededéu, alletant el seu fill, amb una representació del donant agenollat als seus peus; a la part central del seu frontis, hi ha també una representació dels Quatre Màrtirs, sota arcades trilobades coronades de flors de lis. Vegeu P. Freixas ob. cit., pàgines 110-111. En el pendent de la coberta hi ha un Pantocràtor en baix relleu i un escut a cada banda de la família Mont-rodon.

L'escut familiar dels Mont-rodon és un mont flordelísat i multifoliat d'or, sobre un camp verd o de sinople, compost d'un escaquejat d'or.

Un estudi del sarcòfag o arqueta revela en ella la participació de diferents mans. És molt diferent la bellesa de la marededéu central i altres sants de notable relleu del baix relleu d'altres parts de

Les notícies històriques que dona Pontich i la notícia d'un martirologi de Girona ens diuen encara que, en temps del bisbe Gastó de Montcada (1328-1334), però a instàncies d'Arnau de Mont-rodon, es va instituir i dotar la festa de la Concepció de Maria¹⁸; la notícia del martirologi diu també que va instituir una festa a la Corona del Senyor, en honor d'una Santa Espina que al seu temps es conservava a la catedral de Girona, i sobretot que va instituir la festa de sant Carles o de Carlemany¹⁹.

Aquest darrer fet és també remarcable. El bisbe Arnau, influït per les seves aficions històriques i atenent que, segons velles cròniques, Carlemany va restaurar el culte a Girona, després de foragitar-ne els moros i trobar les relíquies dels Quatre Màrtirs, tenint també com a precedent el culte que se li donava a Aquisgrà, va instituir la festa de sant Carlemany, el 25 de gener de 1345. Per aital fi li va fer construir una estàtua que va situar a la capella familiar dels Quatre Màrtirs²⁰.

El bisbe Arnau va tenir el goig de completar l'obra en favor de l'edifici material de la catedral de Girona amb la inauguració de la capçalera que ell havia cuidat que es fes tot al llarg de la seva vida activa com a canonge i després com a bisbe. Per això féu aterrar el 20 de febrer el 1347 l'altar de l'absis romànic –cosa que aniria seguida de la ràpida destrucció de tota l'antiga capçalera romànica– i traslladar solemnialment les relíquies que aquell tenia, en presència de l'arquebisbe de Tarragona, a la nova capçalera gòtica, el 12 de març següent²¹. Així unia la nova capçalera gòtica a les naus

l'arqueta, especialment del Pantocràtor. Això ha fet suposar que a l'obra inicial, dels volts del 1340, s'hi afegí, segurament per obra del canonge Bertran i potser entorn del 1365, el revestiment d'ornamentació d'estàtues aplicades d'alabastre i la vitrificació de la resta, de la qual n'hi ha encara notables vestigis. Així ho raona F. Español. *Joan Avesta*, pàg. 401, nota 12.

¹⁸ Arx. Dioc. Girona, *Actes d'Estatuts i de la Canonja*, lligall 8, núm. 3; segons S. Pontich.

¹⁹ J. Villanueva, ob. cit. XII, ap. 27, pàg. 300.

²⁰ Tradicionalment s'ha considerat com l'estàtua que representava sant Carlemany la que ara es conserva al Museu de la Catedral, d'alabastre, policromada, de 0,85 metres d'altura, d'un relleu i bellesa remarcables. Representa un personatge dempeus i amb signes o característiques de la reialesa com corresponia a Carlemany. Tradicionalment s'ha atribuït a Jaume Cascalls, bé que no és segura l'atribució, i s'ha dit que representava Pere el Cerimoniós o Pere III de Catalunya-Aragó. Vegeu P. Freixas i Camps, ob. cit pàg. 113. Sembla que es va conservar fins al 1845 a la capella dels Quatre Màrtirs, bé que el culte a Carlemany fou suprimit "ad cautelam" al final del segle XV pel papa Sixt IV i de manera més contundent pel Concili Tridentí.

²¹ Arx. Cat. Girona, *De Resolut Capituli*, vol. 7, fol. 5va. Diu la notícia allà copiada que sota la pedra de l'antic altar es trobaren moltes relíquies, una petita creu ornada de làmines d'argent i una ampolleta amb un líquid quasi blanc, tot el que es va traslladar, en presència de l'arquebisbe de Tarragona a l'altar nou, construït *in capite novo eiusdem operis*.

romàniques en espera de temps futurs en els quals s'emprendria la construcció de la gran nau única actual²².

Entre els fets que perfilen l'activitat del canonge i bisbe Arnau, fora de la seva acció en l'obra de la catedral, hi ha la seva decidida i eficaç actuació en parar o impedir la creació d'un nou bisbat a l'antic comtat d'Empúries, cosa que es pretenia fer invocant l'existència de la diòcesi emporitana abans de la desfeta ocasionada pels àrabs. En aquell temps havia estat creat comte d'Empúries (1325-1341) l'infant Pere, fill del rei Jaume II; aquest comte, cap a la segona dinastia comtal d'Empúries, va construir un nou palau comtal a Castelló d'Empúries i donà un fort impuls a la construcció en curs de l'església de Santa Maria, que volia convertir en catedral del nou bisbat. El papa Joan XXII, vers l'any 1332, estava ben disposat a concedir el nou bisbat sempre que hi vingués bé el rei Alfons III, dit el Benigne, germà del comte Pere.

Per evitar això, el canonge Arnau, erudit i jurista, fou enviat l'any 1332, amb altres eclesiàstics gironins, a la cort papal d'Avinyó i després tot sol a la cort d'Alfons el Benigne, per posar en relleu el perjudici espiritual i material que la creació del nou bisbat comportaria a la ciutat de Girona. Els fets successius demostren que les accions d'Arnau de Mont-rodon tingueren ple èxit²³.

Un cop ja bisbe, són moltes les seves actuacions recordades per la documentació de Girona: com ara una disposició del 1337 per la qual prohibia que els clergues que tinguessin prebendes o càrrecs a la catedral de Girona en tinguessin també a l'església de Sant Feliu; l'oposició que amb els seus canonges féu a certes exaccions econòmiques del rei Pere III, cosa que li valgué l'exili de la ciutat de Girona durant l'any 1341 i bona part del 1342, fins a la concòrdia del 15 de maig de dit any; l'oposició que féu, sense èxit, al nomenament d'un nou abat d'Amer, per part de la cúria papal d'Avinyó, el 1343, per succeir el seu germà l'abat Ferrer de Mont-rodon, que havia mort el 1342, etc... Tot això són, però, actuacions normals que no aporten gran cosa de nou a la coneixença de la seva personalitat.

Sí, en canvi, creiem oportú remarcar els seus coneixements jurídics i històrics, dels quals tenim testimonis clars. Les constitucions que va redactar o donar i les ambaixades que féu a la cort papal i reial ja posen de manifest una formació cultural notable, però d'ella hi ha referències més evidents, com un

²² Vegeu sobre aquest punt P. Freixas i Camps, ob. cit., pàgines. 17-18.

²³ J. Villanueva, ob. cit., tom XIII, Madrid 1950, pàg. 118 i José M. Pou, o.f.m. *Visionarios, Bequinos y Fraticelos Catalanes* Vic, 1930, pàgines. 339-340.

document, ja publicat, del 25 d'octubre de 1344, pel que féu donació a la seva casa pairal o *Domus*, de Mont-rodon, *ex qua originem traximus*, d'un decret de gràcia, amb el seu comentari, d'unes decretals papals, amb el seu comentari, i de les constitucions dites del papa Innocenci i de les gregorianes, aquestes en un sol volum, totes amb el seu apartat o comentaris. Tot això, especifica en el document, ho tenia des d'abans d'ésser elegit bisbe de Girona.

Fa deixa d'aquests llibres o còdexs al seu renebot Bernat II, com a hereu del casal, i declara que els deixa a la *Domus de Monte Rotundo* perquè els fills del casal puguin estudiar amb ells i prohibeix vendre'ls; de moment els tindria el seu nebot Bernat, aleshores canonge de Mallorca, però després d'ell havien de retornar a l'hereu del casal²⁴.

Tots ells eren llibres de dret, sens dubte els que ell havia fet servir per estudiar.

També tenia molta afició a la història, d'això n'hi ha constància per una nota posada a la coberta del llibre *Antiquitates Judeorum* de Flavi Josep, guardat a l'Arxiu Capitular de Vic, on diu que fou deixat al bisbe Arnau de Girona, i sobretot en l'autorització que li va donar l'any 1345 el rei Pere III per recollir de l'Arxiu Reial i d'altres indrets tota mena de llibres de cròniques i relacions d'història, cosa que féu sospitar a M. Coll i Alentorn que el rei li hauria encomanat aquesta aplega de material per ajudar a la redacció dels primers capítols de la crònica del rei Pere, redactats abans del 1349²⁵.

A l'arxiu familiar dels Mont-rodon, ara guardat en bona part a la Secció de Reserva de la Biblioteca de Catalunya²⁶, hi consta diferents vegades essent ja bisbe especialment com a fundador d'un benefici presbiterial a la capella familiar de Santa Maria de Mont-rodon, que va subsistir almenys fins avançat el segle XVI.

De tots els antics documents de la família, alguns d'ells ara perduts,

²⁴ Arx. Episc. Girona, pergami, calaix 23, núm. 13, segons la publicació que en féu Lluís Batlle i Prats, a *Estudis Universitaris Catalans*, vol. XVI núm. 2, (1931) pàg. 333-335.

²⁵ Aquesta notícia i hipòtesi ens la va comunicar el mateix Miquel Coll i Alentorn per carta el juliol de 1962. Fèiem esment d'això ja a la monografia sobre el temple *Guillem de Mont-rodon*, edició del 1976, pàg. 53.

²⁶ La família dels marquesos de Saudín, que foren amos de Mont-rodon fins als volts del 1963, van depositar aquests documents a l'esmentada Biblioteca l'any 1944; segons el registre inventari de pergamins de dit arxiu pertanyen a la família Mont-rodon dels núm. 5201 (una venda pertanyent al 1212) al 5288 i del 5465 (el testament de l'hereu Guillem I de Mont-rodon del 1195) al 5480 (un altre testament del segle XV).

n' existeix un registre-extracte molt ben fet, que té l'actual propietari de Montrodon. D'ell copiem el següent extracte o traducció de document²⁷.

“Lo Reverendíssim Señor Don Arnaldo, per la gràtia de Deu Bisbe de Gerona, natural de la Casa de Montredon de la parròquia de St. Genís de Taradell (despres de haver transportats y recondits los ossos dels venerables Bernat de Montredon germà seu y de Ferrer de Montredon, son fill y nebot del dit Rdm. Sr. Bisbe, ab la solempnitat deguda en lo Carner o Tomba que es juxta la porta de la Capella de Santa Maria de Monredon), ha honor y Reverència de Déu Nostre Senyor Jesuchrist y de la beatissima Verge Maria mare sua (Sots invocatió de la qual la dita Capella fonch construhida y fundada). Donà i aportà a la dita Capella las Reliquias devall escritas y següents:

Primo los ossos dels Benaaurats Màtyrs Germano, Justurio, Paulino y Sitio, que estan en la Iglesia Cathedral de Gerona.

Item de la Carn y Sanch de St. Protasi Bisbe y Màtyr, que jau dins la Iglésia de St. Feliu de Gerona.

Item de la Costella de Sta. Florentina.

Item del Bras de Sta. Pràxedis, que és una de las Onze Milia Verges.

Item de la Carn de St...

Item dels Ossos dels Sants Blasi, Fabià y Sebastià y Maurici Màtyrs.

Item dels Ossos de Sant Gregori confessor y de St. Daniel Màtyr, qui jau en la Iglésia del Monestir de dit St. Daniel de Gerona.

Item de la Terra sobre la qual la Sagratíssima Verge Maria llansà la sua llet.

Item de la Pedra en la qual la Santa Creu de Nostre Señor Dei Jesuchrist fonch ficada en lo Mont Calvari.

Item de la Creu en la qual St. Andreu Apòstol patí.

Item del Vel que aportava Sta. Catherina Verge en vida sua.

Item de la Capa ab que's vestia lo gloriós St. Domingo en vida sua.

Item de la Pedra del St. Sepulcre de Nostre Señor Dei Jesuchrist.

Item de la Pedra en la qual Nostre Señor Jesuchrist dejunà la Quaresma.

Item trobà dit Rdm. Bisbe ab escrits autèntichs que en dita Capella hi ha una ampolla de la llet de la Sagratíssima Verge Maria que lo Venerable fra Guillem de Montredon, Gran Mestre del Orde Militar dels Templaris en Cataluña, quondam, hagué e se'n aportà de la Ciutat de Roma, y aquella aportà y donà a dita Capella.

²⁷ Aquest extracte de documents té el títol de *Rúbrica de actes i títols fahents per lo castell, casa y heretat de Montrodon* i forma un volum de més de 200 folis recopilats l'any 1691 pel canonge de Barcelona i ardiaca del Penedès, Ramon Sans i de Puig, emparentat amb els darrers Montrodon. El document que transcrivim es troba al foli 194.

I són totes las ditas Relíquias dins una Caxeta petita posada dins un sacrari rextat fet dins la dita Capella de Santa Maria de Montredon.

En testimoni de totes les quals coses les presents lletres manà dit Rdm. Señor Bisbe ser despatxades y sagellades ab son segell pendent.

Dat y fet en la dita Capella de Montredon, Divendres a 5 de las chalendas de Juliol de l'any de la Nativitat de Christo Señor Nostre de 1343.”

La capella de Santa Maria de Mont-rodon, un bonic edifici romànic del segle XII alterat amb la reconstrucció de l'absis, que caigué per un esclavissament del terreny pendent on es troba, existeix encara i es manté ben restaurada, però com és lògic ha perdut aquestes relíquies i tots els antics paraments després de la destrossa del 1936 i del seu abandonament fins al 1954.

El bisbe Arnau de Mont-rodon, en el document de creació del benefici dels Quatre Màrtirs del 9 d'abril de 1336, diu que el document té o tindrà valor de testament, però sense revocar aquell va fer un nou testament el 6 de febrer de 1348, abans, per tant, que es presentés per aquestes latituds la pesta negra. En aquest testament, del qual hem vist només un extracte, es llegia que volia o disposava ésser enterrat “*in Capitulo, in tumulo quem nos in eo jam fieri fecimus, cum aliis Episcopis ecclesie Gerundensis*”. Més tard consta que va fer un codicil a aquest testament el 13 de novembre següent, arà ja en vigílies de la seva mort²⁸.

Les principals realitzacions seves a l'església de Girona, almenys les de caràcter pietós i institucional, consten en la notícia que sobre la seva mort dóna un martirologi coetani de Girona.

“*XI Kalendas Decembris. Obiit probus vir Dompnus Arnaldus de Monterotundo. Episcopus Gerundensis, anno Domini M. CCC. XL VIII. Qui unum Presbiterum instituit in Ecclesia Gerundensi et alterum Rupiani. Item duos cereos ardere in praesenti Crucifixi et alios duos ante claustrum imaginem quando processio fiet ibi. Item unum cereum... Item unam lampadem in capella Quatuor Martyrum, et alteram in capella Palacii. Item festum Corone Domini, ob reverentiam eiusdem Sanctae Espinae in presenti Ecclesia honorifice permanentis, et pio eius festo dari cuilibet de Capitulo XII denarios. Item sancti Karoli, qui hanc Ecclesiam dotavit, et pro eius festo omnibus de Capitulo unum solidum*”²⁹.

²⁸ Arx. Cúria Episcopal, Girona *Liber XVIII Notularum* foli 26 b. El codicil, segons notícia facilitada també pel Dr. J. Marquès, es troba a la mateixa sèrie documental, *Liber XXI*, fol. 12.

²⁹ J. Villanueva, ob. cit., vol XII, ap. 27, pàg. 300 i Biblioteca de la Universitat de Barcelona. Ms. 594, fol. 97.

A aquestes fundacions fetes a l'església de Girona, s'hi poden afegir el benefici que va fundar a la capella familiar de Santa Maria de Mont-rodon i sens dubte altres obres que no recull la notícia necrològica, com el pagament de la cadira episcopal que presidia el cor de la catedral.

La cadira o càtedra episcopal de la catedral de Girona és una de les altres notables realitzacions artístiques que ens han perpetuat la memòria del bisbe Arnau. No hi ha dubte que és una obra seva perquè així ho ha mantingut la tradició i així ho indica el seu escut familiar, moltes vegades reproduït en el seu respall. Cal, per tant, matisar la data proposada per algun autor que diu que va ésser contractada el 1351³⁰, el màxim que podia succeir és que s'acabés en dit any. La contractació havia d'ésser anterior a mitjan any 1348.

La cadira del bisbe Mont-rodon, una bella peça d'escultura amb relleus de la Mare de Déu i el bisbe en actitud de pregària i vestit de pontifical en els braços, és una obra del conegut mestre Aloi o Aloi de Montbrai, el famós escultor que treballà al Palau Reial de Barcelona, a les tombes reials de Poblet i també a la catedral de Tarragona. Segons P. Freixas, que ha estudiat també aquesta peça, s'hi revela en ella un deix de classicisme gòtic florentí. El mestre Aloi consta ja com a resident o treballant a Girona cap al 1345³¹.

Una altra peça notable és el seu sepulcre, segurament un segon sepulcre diferent del que s'havia fet construir abans del febrer de 1348, segons llegim en el seu testament, i que es trobava *in Capitulo* o a la sala Capitular.

Els estudis recents de F. Español, abans citats, posen en dubte tot el que s'havia dit fins ara sobre l'autoria d'aquest sarcòfag per Pere Sanglada o per Pere de Santjoan i en canvi l'autora el considera semblant a l'estil del Taller de Rieux, de Tolosa del Llenguadoc. Això pressuposaria que el nebot Bertran hauria fet fer pel seu oncle una tomba nova semblant a la seva, quan va enriquir la capella dels Sants Màrtirs i decidí convertir-la en el panteó familiar. Seria això pels volts del 1380. És una hipòtesi molt raonable des del punt de vista estilístic i lògica, car és evident que la tomba actual del bisbe Arnau és molt més sumptuosa que les que es trobaven inicialment a la sala capitular on s'enterraven abans de mig segle XIV els bisbes de Girona.

Pels mateixos estudis sabem que el bisbe Bertran es va fer construir la seva tomba per Joan Avesta, escultor habitant a Carcassona, cap al 1380,

³⁰ F. Fita, ob. cit., pàg. 106-107. A desgrat dels dubtes proposats per F. Español, *Joan Avesta*, pàg. 401, nota 13, creiem que l'obra fou contractada pel bisbe Arnau i acabada, mort ell, per Aloy de Montbrai; els seus marmessors serien els encarregats de fer executar la seva voluntat i fer-ne el pagament.

³¹ P. Freixas i Camps, ob. cit., pàg. 115 i nota 41.

segons diferents pagaments fets aquell any i sembla lògic que alguns anys abans hauria fet construir la tomba del seu oncle Arnau³².

EL BISBE BERTRAN

Com ja hem destacat abans, l'entrada del futur bisbe Bertran a la canònica de Girona seria facilitada per l'oncle Arnau, que fou investigat pel seu exagerat nepotisme, cosa molt comuna al segle XIV i els dos segles següents. És aquesta la mateixa causa que faria que un altre nebot, germà de Bertran, de nom Bernat, que cap al 1334-1338 constava com a canonge a Mallorca, passés un poc més tard a formar part del capítol de Girona.

No coneixem la data d'oblació de la canònica de Girona del jove Bertran, però en tot cas fou abans del 1336, moment en què ja consta com a canonge. Cinc anys més tard, el 15 de maig de 1342, el seu oncle Arnau li va conferir el càrrec d'ardiaca de Besalú, una de les dignitats més apreciades de l'església de Girona. Investit d'aquest nou càrrec, el trobem actuant l'octubre del mateix any, amb el seu oncle, com a mandatari o executor de les disposicions testamentàries del canonge Guillem de Cornellà, el qual havia disposat la creació d'un benefici en honor de sant Martí i de sant Francesc, la celebració o fundació de dos aniversaris, de quatre ciris i d'una almoïna³³.

També el trobem actuant l'any 1346, com a mandatari del seu oncle Arnau, en el castell i dominis de Ruplà, castell envers el qual els Mont-rodon tingueren una estimació especial. El castell i el domini de Ruplà havia estat adquirit l'any 1268 pel bisbe Pere de Castelnou a Agnès de Foixà, vídua de Ramon de Gironella, per 24.000 sous. El mateix bisbe arrodoní els seus dominis en el lloc comprant els drets que hi tenia Guillem de Ruplà i deu anys més tard, el 1278, va llegar-lo a l'església de Girona com a bé de la mitra.

Al principi del segle XIV, gràcies en gran part a l'activitat del futur bisbe Arnau, es va reedificar part del castell, construint-hi una residència episcopal, obra que estava ja en bona part llesta l'any 1329, segons un inventari

³² F. Español, *Joan Avesta*, pàg. 385-388. Aquest tema és l'estudi central del treball de la professora Español tot acompanyat de les referències arxivístiques sobre els pagaments per la seva tomba fets entre els mesos de setembre i octubre del 1380. Això dona més relleu a l'actuació del bisbe Bertran, deixat sovint molt a l'ombra a causa de la gran activitat del seu oncle.

³³ Aquestes i altres notícies, les hem trobades extractades a l'*Episcopologio*, manuscrit de S. Pontich, fol. 287, ss. En la documentació del Casal de Mont-rodon consta com a clergue el 1334 i canonge el 1336, moment en el qual el seu pare, l'hereu Bernat I, li havia comprat una casa o residència a Vic, al carrer de Sant Hilari.

d'aquell any. També el seu domini territorial s'havia ampliat amb l'annexió al seu terme, l'any 1314, del veí terme de Parlavà i altres terres veïnes, fins a crear entorn seu una prepositura o important administració de béns de la mitra de Girona³⁴.

L'acció del bisbe Arnau a Rupjà es va completar amb la creació d'un benefici presbiterial a la capella del castell, com hem vist per la notícia del necrologi, i també hi va col·locar com a prepòsit o administrador el seu nebot Bernat, que passà de canonge de Mallorca a canonge de Girona abans de 1338. Aquest canonge Bernat, germà del bisbe Bertran, i amb el qual és fàcil confondre'l en documents en els quals la signatura és simplement *B. de Monte Rodundo*, va morir al castell de Rupjà el dia 11 d'agost de 1348, per tant en plena pesta negra. El seu germà Bertran li féu fer la bonica tomba o ossari, sostingut per dos lleons i amb l'escut familiar, que es troba a l'ala meridional del claustre a la seva part dreta, a tocar la capella de la Mare de Déu de Bellull³⁵.

A l'igual del seu oncle Arnau, el canonge Bertran figura sovint en documents familiars, en especial com a testimoni del seu germà Ferrer III, l'hereu del casal, que féu testament el 5 de setembre de 1338, testament del qual fou marmessor el seu oncle, el bisbe Arnau, o bé fent ell directament de marmessor del testament del seu nebot, el noble ciutadà de Vic, Jaume Paulí o Pol³⁶.

³⁴ VV.AA. *Els castells catalans II*, Rafael Dalmau editor, Barcelona 1969, pàg. 742 i 745 i Joan Badia i Homs, *L'arquitectura medieval de l'Empordà*, I, Baix Empordà, Gerona 1977, pàg. 347-351.

³⁵ El sarcòfag es va fer l'any 1380 i el féu fer el bisbe Bertran per l'escultor de Girona Berenguer Axoliu, que va rebre el pagament total el 20 d'agost de 1380; el 6 de desembre del mateix any el va policromar el pintor Guillem Borrassà per 20 florins. El sarcòfag té encara restes de policromia visibles sobretot en els escuts familiars, on és manifest que tenien un mont flordelísat d'or sobre camp verd o de sinople.

Entre els dos escuts de la cara frontal té gravada aquesta inscripció:

Rotlle 1. HIC: IACET: VĒN: VIR: BERNARDUS: DE: MONTEROTUNDO: CANO

Rotlle 2. NICUS: ET: PREPOSITUS: (ĒCĒ): GERUNDENSIS: DE: QUIBUS: BONIS: IN: SUO (TĒSTU)

Rotlle 3. FUNDAVIT: UNUM: ANIVERSARIUM: CONVENTUALE: IN: EADEM: EC

Rotlle 4. CLESIA: QUI: OBIIT: IN: CASTRO: RUPIANO: XI: DIE: M

Rotlle 5. ENSIS: AUGUSTI: ANNO: DÑI: M: CCC: XL: OC

Rotlle 6. TAVO: ANIMA: EIUS: REQUIESCAT: IN:

Rotlle 7. PACE: AMEN: AMEN.

³⁶ Biblioteca de Catalunya, Barcelona. Reserva, doc. 5477 i Arx. Vegueria Vic. Man. de 1359, amb data de 7 de març.

En aquest darrer document signa com *ardiachonus de Palatio*; amb tot, no creiem que deixés el càrrec d'ardiaca de Besalú, puix que en el "Llibre d'Estatuts de l'Església de Girona", on consta el seu nomenament de bisbe, diu que era fins aleshores ardiaca de Besalú.

El 1372 figura com a vicari general del seu antecessor el bisbe Jaume Satrilla o Catria i segons l'abans citat "Llibre d'Estatuts" fou elegit bisbe el dia 11 de març de 1374 i va jurar els estatuts de l'església de Girona el dia 8 de juny, després d'haver rebut l'aprovació del metropolità i del papa.

La vida del bisbe Bertran no té actuacions tan rellevants com les del seu oncle, però es mostra com un bisbe diligent i acurat, que vetllava per la moralitat dels seus monestirs, com ho indiquen dues disposicions del 1376 i del 1377, en les quals prohibeix l'entrada de seglars als monestirs femenins de Sant Nicolau de Camprodon i de Sant Daniel de Girona; o que s'oposa a certes exaccions del rei del qual obté deslliurar la seva església de Girona de pagar el 1381 el dret de coronatge amb motiu del casament de Pere III amb Sibilla de Fortià, o abans ja adquirint al rei els drets de bovatge, terratge i herbatge que aquest fins al 1379 exigia a les terres de l'església de Girona³⁷.

Tal vegada la disposició més famosa de totes les que va donar, pel llarg temps que tingué de vigència i la freqüència amb què és citada, és la coneguda com "estatut del bisbe Bertran", que és una normativa de 21 capítols per la qual es regulava l'administració dels aniversaris presbiterials.

L'any 1365, essent encara canonge, va ésser el que va promoure que s'instituís a la catedral el rès de la *Salve Regina* i essent ja bisbe va instaurar un aniversari a la capella familiar dels Sants Màrtirs³⁸. El seu episcopat va durar deu anys i mig i fou el d'un bisbe normal, zelós de les prerrogatives i bona marxa de la seva diòcesi. Segons el Llibre Verd i els vells martirologis, va morir el dimarts, dia 4 d'octubre de 1384, a primera hora del dia.

Fou enterrat en la tomba que ell s'havia fet construir l'any 1380 per l'artista Joan Avesta, ciutadà de Carcassona, un artista de l'anomenat Taller de Rieux, un personatge del qual només es coneix aquesta obra, però lligat a tota una altra sèrie d'artistes o moviment coetanis.

S'han trobat les factures del pagament dels treballs fets per a la tomba, que pugen a la notable quantitat de 210 florins, que suposen, d'acord amb els documents, cinc trimestres de treball entre els anys 1380 i 1381.

³⁷ J. Pontich *Episcopologio*, fol. 31 s.

³⁸ Aquestes i altres notícies consten en l'aplec documental o *Episcopologio* de S. Pontich; en l'esmentada obra de J. Villanueva o en l'*España Sagrada*, 44, d'A. Merino i J. de la Canal (Madrid 1826), pàg. 58-73.

Es troba a la part de l'evangeli de la capella, sota una espècie de baldaquí de dos arcs d'ogives recolzats sobre una columna central, tot decorat amb fullatge i petits animals; encastada a la paret del fons hi ha una al·legoria de l'enlairament de l'ànima del difunt.

Sobre el sarcòfag hi ha l'estàtua jacent del bisbe vestit de pontifical, amb el bàcul i la mitra, amb el cap sobre un coixí, els peus sobre l'espatlla d'un petit lleó.

En la part frontal de la caixa del sarcòfag hi ha un grup de petites imatges amb la representació d'una cerimònia d'enterrament, presidida per un bisbe amb assistents, acòlits i gent endolada, dames i cavallers. Es troben a sota vuit arquets acabats amb arcs d'ogiva. Uns escuts a la part alta i una marededéu i un àngel exempts completen el magnífic repertori iconogràfic d'aquest sarcòfag, atribuït fins fa poc a Pere Sanglada³⁹.

Si el bisbe Arnau destacava com a constructor, erudit i emprenedor, els estudis i resum aquí fets del bisbe Bertran el mostren com un bisbe sensible a l'art i aimant de la bellesa i del prestigi familiar iniciat pel seu oncle.

ALTRES ECLESIASTICS MONT-RODON A GIRONA

La mort del bisbe Bertran no va pas cloure la vinculació del llinatge osonenc dels Mont-rodon a l'església de Girona. Les generacions futures ens mostraran capellans i monges actuant a la diòcesi gironina i fins una branca o línia del casal s'establirà i deixarà el seu cognom durant diverses generacions a l'antic casal o fortalesa, avui molt malmesa, de Menola, del terme de Pineda de Mar, a la comarca del Maresme, bé que de la diòcesi de Girona⁴⁰.

Revisant la documentació del casal de Mont-rodon, veiem que els seus hereus exercien de patrons del benefici dels Quatre Sants Màrtirs, de manera que el 1411 Bernat III de Mont-rodon autoritza el seu fill de nom també Bernat per administrar els béns d'aquest benefici⁴¹.

³⁹ Vegeu sobre ell el magnífic estudi de F. Español, *Joan Avesta*, pàg. 384-393, acompanyat de produccions fotogràfiques i notable apartat crític i documental. Les opinions anteriors als estudis de F. Español els resumeix P. Freixas, ob. cit., pàg. 117-118.

⁴⁰ *Catalunya Romànica XX*, El Maresme, Barcelona 1992, pàg. 439.

⁴¹ A. Par. Taradell. *Manual de 1408-1411*, data de 9 de setembre.

Un Bernat de Mont-rodon era prior de Santa Maria de Cervià al final del segle XIII, Ferrer fou abat d'Amer fins cap al 1342 i Guillem Ramon de Mont-rodon esdevindrà abat de Sant Quirze de Colera vers el 1535. Entre les monges trobem sor Sança de Mont-rodon al convent de Santa Clara de Girona, i diferents clergues, com el Guillem Ramon, beneficiat de Batet d'Olot, entre el 1418 i 1430, o un Bernat, clergue de Girona, cap al 1452.

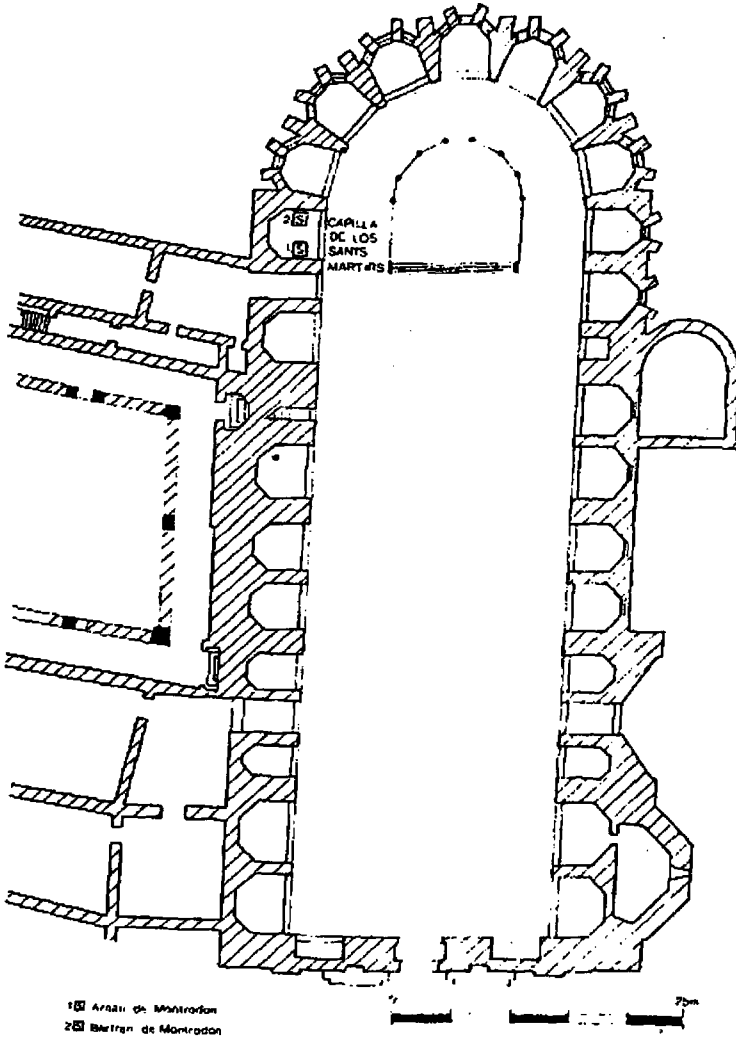
Cloem aquesta evocació de les relacions del llinatge de Mont-rodon amb la diòcesi de Girona esperant haver ajudat a conèixer un xic millor uns grans bisbes del segle XIV i, sobretot, havent presentat un exemple o model de la política o destinació a l'Església dels fills segons de moltes famílies de la petita noblesa del país, que són els que ompliran els capítols i ocuparan durant molt temps les mitres catalanes.

Casal de MONT-RODON, en el seu estat actual, després de la restauració. Façana de migdia. Al fons, la vila de Taradell. (Foto Marxant-Taradell).

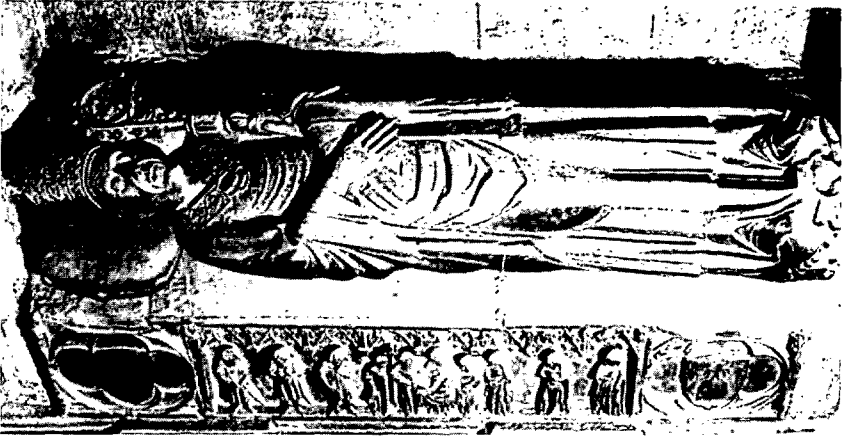

La capella de Santa Maria de MONT-RODON,, vista des del finestral gòtic de la sala gran del casal. (Foto A. Borbonet).

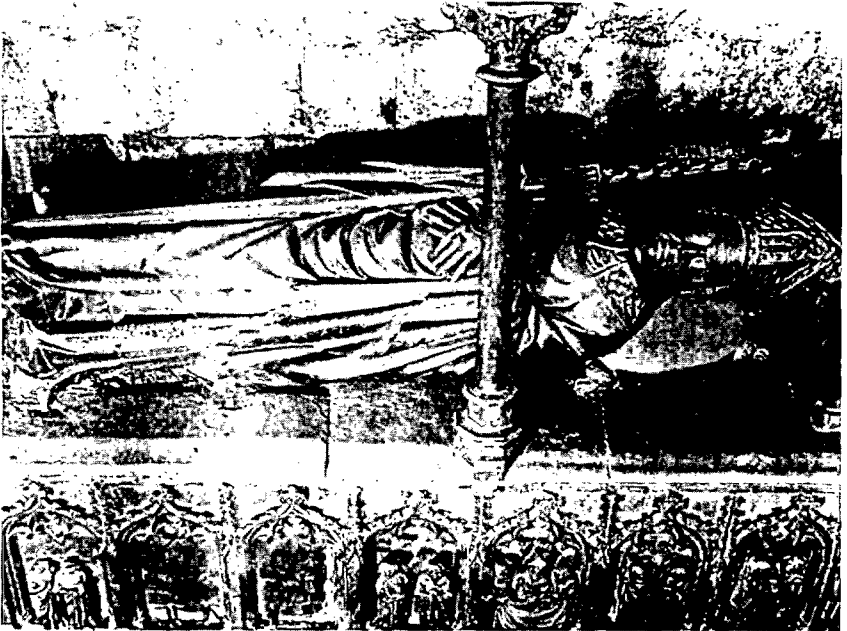

Catedral de Girona.

(Els gravats que reproduïm són alguns dels publicats en el treball de Francesca Español citat amb freqüència en aquest article.)

Sepulcre d'Arnau de MONT-RODON. Catedral de Girona.

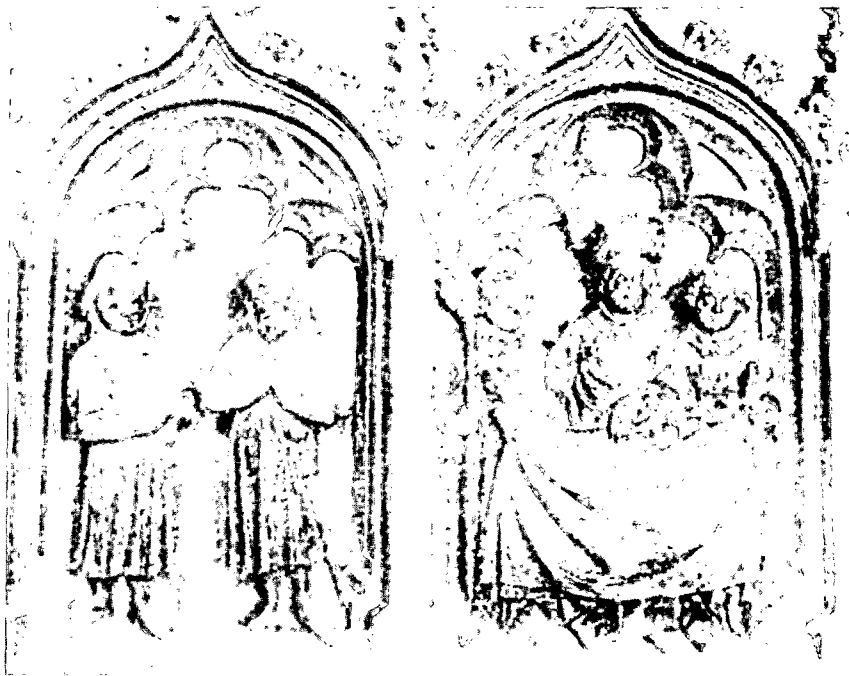
Joan Avesta. Sepulcre de Bertran de MONT-RODON, († 1384), Catedral de Girona, capella dels Sants Màrtirs.

Joan Avesta. Sepulcre de Bertran de MONT-RODON.

Joan Avesta. Sepulcre de Bertran de MONT-RODON. Detall del bisbe jacent.

Joan Avesta. Sepulcre de Bertran de MONT-RODON. Detall de la cara frontal.

Joan Avesta. Sepulcre de Bertran de MONT-RODON., Detall de la cara frontal.

Joan Avesta. Ascensió de l'ànima. Sepulcre de Bertran de MONT-RODON.

ANTONI PLADEVALL

Joan Avesta. Àngel. Sepulcre de Bertran de MONT-RODON.

Joan Avesta. Marededéu. Sepulcre de Bertran de MONT-RODON.